

RAPPORT 2026-05-07

Grovt kriminella barn

Varför ska inte barn dömas till i fängelsestraff?

**Barn ska inte
sitta i fängelse!**

Akademikerförbundet SSR

INNEHÅLL

Inledning.....	3
Varför ska inte barn dömas till i fängelsestraff?.....	3
Vad krävs för att bekämpa, förhindra och stoppa grov kriminalitet bland barn som inte fyllt 15 år?.....	5
1. Förebyggande arbete och tidiga insatser.....	5
2. Mer ingripande insatser	6
3. Nationellt specialiserad behandlingsvård för grovt kriminella barn	6
4. Eftervården	8

Inledning

Den pågående samhällsutvecklingen med grovt kriminella barn i Sverige är oroväckande. Allt yngre barn rekryteras av kriminella nätverk för att utföra grova våldsbrott, mord och narkotikahandel. Statistik från bland annat Brå visar att antalet barn under 15 år som involveras har nästintill tredubblats sedan 2019. Hur samhället ska kunna stoppa utvecklingen är en fråga som berör och involverar många aktörer, inte minst våra medlemmar som arbetar inom och kriminalvården. Utifrån det har Akademikerförbundet SSR tagit fram denna promemoria där förbundet redogör för sina ställningstaganden när det kommer till att stoppa den grova kriminaliteten bland barn och unga och vilken åtgärd som ska tas till när barn under 15 år har begått grova brott.

Varför ska inte barn dömas till i fängelsestraff?

1. Barn är inte färdigutvecklade och kan därmed inte hållas ansvarig för de handlingar som de begått

Forskning inom neurovetenskap och neuropsykologi visar att barns hjärnor – särskilt de delar som styr impuls kontroll, riskbedömning och konsekvenstänk – inte är fullt utvecklade förrän i 20–25-årsåldern. Barn har därmed sämre förmåga att förstå långsiktiga konsekvenser och också svårare att inse följderna av sitt handlande. Barn är generellt sett mer mottagliga för gruptryck och annan typ av påverkan och är därför tacksamma offer när det kommer till olika typer av grooming¹, såväl sexuellt som kriminellt. Hotet om straff fungerar därför inte heller i avskräckande syfte.

Den nuvarande straffbarhetsåldern på 15 år bygger på principen att barn inte ska hållas straffrättsligt ansvariga innan de har uppnått tillräcklig mognad för att förstå konsekvenserna av sitt handlande, vilket också understryks av att det är brottsligt att involvera och rekrytera barn, dvs. grooming.

När barn begår brott är det samhället som har misslyckats och som också bär ansvar för att inte kunnat förhindra rekryteringen av barnet.

2. Fängelse - och andra typer av frihetsberövande - ökar risken för återfall

Ett barns utveckling och identitet är resultatet av ett dynamiskt samspel mellan individen och en serie sammanlänkade miljöer — från vardagliga relationer med familjen och kompisar till samhälleliga strukturer som skolan, normer, värderingar kultur, ekonomi m.m. Barnet kan ha individuella riskfaktorer för

¹ Enligt 16 kap. 5 a § BrB är det brottsligt att anlita, betala, instruera eller överlämna egendom till någon som inte har fyllt arton år och/eller på annat sätt involverar barnet i brott eller brottslig verksamhet.

att utveckla ett allvarligt normbrytande beteende likväl som den omgivande miljön kan innehålla sådana.

Forskning pekar mot att unga som frihetsberövas löper större risk att begå nya brott jämfört med dem som får alternativa påföljder (t.ex. ungdomsvård). En sänkning av straffbarhetsåldern riskerar att leda till ökad återfallsbrottslighet, förvärrad marginalisering och försämrad social utveckling.

Att sättas i fängelse och dela den miljön med andra kriminella barn, formar och befäster en kriminell identitet. Fängelser kan därmed fungera som en typ av "brottsskola" som också exponerar barnen för mer kriminellt belastade personer. Dessutom kommer fängelsestraffet att vara stigmatiserande och försvåra en återgång och anpassning till samhället.

3. Behandling och rehabilitering fungerar bättre än straff

Barn är mer förändringsbenägna än vuxna. Ju tidigare vi kan bryta en kriminell bana desto bättre. Med rätt sociala insatser, trygga vuxenkontakter och behandling kan långsiktiga resultat åstadkommas. Fängelsemiljöer är motsatsen till detta.

Ett demokratiskt välfärdssamhälle kan bättre. Samhället vinner alltid i längden på förebyggande och behandlande arbete när det kommer till barn. Det är så man fångar upp barn på glid.

4. Att sätta barn i fängelse strider mot Barnkonventionen

Barnkonventionen – som också är svensk lag - slår fast att frihetsberövande av barn ska vara en sista utväg och användas under kortast möjliga tid. Barnets bästa ska vara vägledande och väga tungt. Det innebär också att behandling och rehabilitering ska prioriteras framför bestraffning

5. Att sätta barn i fängelse strider mot grundläggande rättsprinciper som proportionalitet och rättvisa

Barn har inte samma rättskapacitet som myndiga personer och därmed inte heller samma grad av självbestämmande och ansvar. Barn står under vårdnad av vuxna och kan inte agera självständigt. Barn har ingen möjlighet att besluta om eller välja sina livsomständigheter.

Fängelsestraff blir därmed oproportionerliga frihetsstraff och strider mot proportionalitetsprincipen.

Den nuvarande straffbarhetsåldern på 15 år bygger på principen att barn inte ska hållas straffrättsligt ansvariga innan de har uppnått tillräcklig mognad för att förstå konsekvenserna av sitt handlande. Den principen är förankrad i såväl rättsvetenskaplig tradition som neuropsykologisk forskning.

6. Det är inte förenligt med vetenskap och beprövad erfarenhet

En sänkning av nuvarande straffbarhetsålder är en förändring som kräver mycket starka skäl och en tydlig, forskningsbaserad grund, vilket helt saknas idag.

Vad krävs för att bekämpa, förhindra och stoppa grov kriminalitet bland barn som inte fyllt 15 år?

För att bekämpa och stoppa grov kriminalitet bland yngre barn krävs arbete på fyra nivåer.

1. Förebyggande arbete och tidiga insatser
2. Mer ingripande insatser
3. **Nationellt specialiserad behandlingsvård** – i stället för fängelse och kriminalvården – staten.
4. Utskrivning, eftervård, rehabilitering, övervakning, uppföljning, återfallsförebyggande insatser samt boende, arbete/skola.

Det pågår stora förändringar inom hela den sociala barn- och ungdomsvården. Såväl verksamhetsomställning, regeländringar och metodutveckling. Inom nivå 3 ligger fokus idag på en överflyttning från SiS till Kriminalvården, från LSU och vård enligt LVU till fängelse och BrB. Vad gäller behandlingsinnehåll och metodutveckling pågår det däremot ingen systematisk utveckling eller satsning från politiskt håll. Akademikerförbundet SSR presenterar nedan ett nytt förslag inom nivå 3.

1. Förebyggande arbete och tidiga insatser

Socialtjänst, skola, vård, fritidsverksamhet, polis och kommuner i bred bemärkelse är alla viktiga aktörer när det kommer till att förebygga grov kriminalitet bland barn och unga. Socialtjänsten har en nyckelroll i det brottsförebyggande arbetet med barn och unga. Arbetet sträcker sig från tidigt förebyggande arbete till individinriktade insatser för att motverka normbrytande beteende och återfall i brott, eller stöd att lämna kriminella miljöer.²

Tidiga insatser kan förhindra och motverka att en problematik etableras eller förvärras och att behov av större och mer ingripande insatser uppstår, vilket också är syftet med bestämmelsen om förebyggande arbete i socialtjänstlagen³. I socialtjänstens förebyggande arbete ingår även att förhindra eller motverka att redan uppkomna problem eller behov upprepas, förvärras eller blir mer omfattande.

I förarbetena⁴ trycks det på att socialtjänsten ska vara proaktiv och söka möjligheten att nå människor tidigt. Det praktiska arbetet kan bedrivas på olika sätt och se olika ut i kommuner utifrån bland annat demografi och social problematik.

² [Fler kommuner kan nu få lokalt stöd av Socialstyrelsen i det brottsförebyggande arbetet - Socialstyrelsen](#)

³ Socialtjänstlagen (2025:400)

⁴ Prop. 2024/25:89 En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter

På samhällsnivå handlar förebyggande arbete bland annat om att socialtjänsten är väl insatt i levnadsförhållandena i kommunen, har en god bild av demografin och de sociala problemen och behoven, organiserar sig och arbetar för att underlätta kontakter med personer som befinner sig i risksituationer och i riskmiljöer, bidrar med kunskap och kunskapsunderlag i sociala frågor till kommunens samhällsplanering och andra verksamheter, samverkar med andra berörda aktörer och samlokaliseras med andra verksamheter exempelvis på familjecentraler.

På gruppnivå kan förebyggande insatser riktas mot vissa grupper utifrån social problematik eller riskfaktorer. Till enskilda kan insatser erbjudas direkt. Med förebyggande arbete och tidiga insatser ska möjligheten att skapa tillit och förtroende underlättas, trösklarna till socialtjänsten sänkas och möjligheten att nås grupper som normalt sett är svåra att nå öka. På individnivå är insatserna är personcentrerade, baserade på samtycke och anpassade efter individens behov och förutsättningar.

Satsningar på socialtjänsten, skolan och förebyggande arbete lönar sig såväl ekonomiskt som mänskligt. Långsiktiga investeringar i människor kommer att vara effektivare än enbart hårdare straff och inlåsning av kriminella.

2. Mer ingripande insatser

Barn med ett allvarligt normbrytande beteende utgör en högriskgrupp för fortsatt kriminalitet, skolmisslyckande och social marginalisering. Forskning visar att effektiva insatser behöver vara både strukturerade, långsiktiga och samordnade, samt utformas utifrån barnets individuella risk- och skyddsfaktorer. Socialstyrelsen har ett Kunskapsstöd med rekommendationer för socialtjänstens arbete med denna grupp av barn. Där rekommenderar man ett antal insatser som har bra vetenskapligt stöd.

3. Nationellt specialiserad behandlingsvård för grovt kriminella barn

Nationellt specialiserad behandlingsvård är komplex och träffar ett fåtal individer. Den bedrivs och bekostas av staten och kräver multidisciplinär kompetens. Den kräver investeringar och kommer kräva höga kostnader/barn för att kvalitet, säkerhet och positivt utfall/resultat ska kunna uppnås. Goda resultat av behandlingsvården kommer sammantaget, ur ett samhällsekonomiskt perspektiv, att vara ekonomiskt lönsamma.

Akademikerförbundet SSR föreslår att staten tar ansvaret för grovt kriminella barn och inrättar en specialiserad behandlingsvård för barn upp till 15 år som har begått grovt kriminella handlingar och försök till grovt kriminella handlingar som mord, sprängningar och annat grovt våld.

Den specialiserade behandlingsvården ska ersätta fängelser för barn och bedrivs på mycket små statligt drivna institutioner. Det betyder att behandlingsvården inte ska vara en påföljd och att den inte ska utföras av eller inom Kriminalvården. Antalet barn per avdelning ska anpassas efter barnets bästa. Gynnas ett barn av att bo enskilt eller med bara ett annat barn, ska det vara möjligt. Vården ska utföras av multidisciplinära team med högsta kompetensnivå. I de multidisciplinära teamen ska ett brett spektrum av kompetenser kunna ingå som tillgodoser behoven av såväl sociala insatser,

pedagogiska insatser, hälso- och sjukvårdsinsatser samt olika typer av behandlingsinsatser. Barnen med de största problemen ska vårdas av dem med högst kompetens.

Behandlingsvård för grovt kriminella barn upp till 15 år är mycket komplex, sällan förekommande och träffar ett förhållandevis begränsat antal individer/år.⁵ Staten bör vara den aktör som tar ansvar för och ett samlat grepp om den specialiserade behandlingsvården.

Genom ett upplägg där behandlingsvården koncentreras till ett fåtal institutioner med tillgång till multidisciplinära team med högsta kompetensnivå kan en specialistkompetens säkerställas, vilken garanterar en behandlingsvård av högsta kvalitet. Behandlingsvården ska anpassas och utformas utifrån individen/barnets behov. Små behandlingsenheter ska också säkerställa att barnen inte utvecklar och befäster en kriminell identitet.

Regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att utforma en arbetsprocess där bedömning och beslut om behandlingsvård ingår. I underlag för beslut om behandlingsvård ska utredningar från polis, socialtjänst, hälso- och sjukvård samt skola ingå. Beslut om placering inom den högspecialiserade behandlingsvården bör fattas av lämplig statlig myndighet med kompetenser att bedöma barnets behov av behandlingsvård och hur behovet ska mötas inom behandlingsvården. Beslutet fattas på ansökan från socialtjänsten. En ansökan bör aktualiseras när socialtjänsten får kännedom om att ett barn är misstänkt för grov kriminalitet och ett omhändertagande aktualiseras.

I Socialstyrelsens uppdrag bör även ingå att utforma en process för utskrivning från institution till socialtjänsten och den eftervård, i vilken återanpassning med adekvata stöd som socialtjänstinsatser, boende och skola alternativt arbetsträning ingår.

Målet med en nationell specialiserad behandlingsvård är att utveckla en human behandlingsvård av barn upp till 15 år som säkerställer en insats utifrån bästa tillgängliga kunskap med hög kvalitet och med god prognos för återanpassning till samhället.

Utskrivning från behandlingsvård blir aktuellt när barnet inte längre har behov av den specialiserade behandlingsvården och därmed bedöms vara utskrivningsklar och redo för eftervård.

⁵ I jämförelse kan lyftas att det väcktes beivring mot 38 barn 2024 och 88 barn 2025

4. Eftervården

En kraftfull eftervård är avgörande. Forskning visar att uppnådda behandlingsresultat vid en institutionsvistelse går förlorade om en adekvat eftervård uteblir. De individuella särskilda behov som finns ska beaktas och i processen ska ingå de faktorer som kan främja och bidra till en god utveckling. Det handlar bland annat om behandlingsinsatser, stödinsatser, skola, arbete och bostad. Med andra ord insatser som säkerställer en stabil och meningsfull vardag med möjligheter att anpassa sig till samhället och ett liv utan kriminalitet. Eftervården ska säkerställa en väl fungerande övergång från behandlingsvård till självständighet. I eftervården ska även ingå att beakta riskfaktorer som kvarstår och som kan finnas i barnets hemmiljö, t.ex. familj, social omgivning, vänner och skola.